

پژوهش نامه علوم اجتماعی ، سال سوم/شماره سوم / پاییز ۸۸
Journal of social sciences, 2009 (Autumn) Vol.3, No.3

بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال (استان اردبیل)

دکتر منصور وثوقی^۱، هاشم آرام^۲

چکیده

تحقیق حاضر به بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال می‌پردازد. متغیر وابسته در این تحقیق اعتماد اجتماعی است که با ابعاد اعتماد بین شخصی و اعتماد نهادی با معرف‌های میزان صمیمیت و اطمینان مورد سنجش قرار گرفته است. متغیرهای مستقل در این تحقیق عبارتند از احساس امنیت، رضایت از زندگی، ارزش‌های مشترک، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، سن و جنسیت. به منظور بررسی اعتماد در شهر خلخال، ۲۶۰ نفر از افراد بالای ۱۶ سال ساکن شهر خلخال اعم از (زن و مرد) به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای طبقه‌ای با حجم نامتناسب انتخاب شدند. این تحقیق به روش پیمایش و با ابزار پرسشنامه انجام پذیرفته است که داده‌های حاصل از پرسشنامه با استفاده از روش‌های آماری در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی، مورد توصیف و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج تحقیق، حاکی از وجود رابطه معنی‌دار بین متغیرهای سن، احساس امنیت، رضایت از زندگی، ارزش‌های مشترک با میزان اعتماد اجتماعی می‌باشد. بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود نداشت و نیز تفاوت معنی‌داری در بین دو گروه جنسیت زنان و مردان با میزان اعتماد اجتماعی وجود نداشت.

کلید واژه: اعتماد اجتماعی، احساس امنیت، ارزش‌های مشترک، رضایت از زندگی، پایگاه اقتصادی - اجتماعی.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۸/۱۱/۱۷

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۱۰/۱۴

^۱ استاد گروه جامعه‌شناسی دانشگاه تهران

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال (نویسنده عهده دار مکاتبات) hahh123@gmail.com

۱۳۴ پژوهش نامه علوم اجتماعی ، سال سوم، شماره سوم، پاییز ۱۳۸۸

مقدمه

تقریباً طی یک دهه اخیر مسأله اعتماد جایگاه مهمی در اندیشه جامعه‌شناختی کسب نموده است که این امر مدیون تلاش فکری گسترده لومان ۱۹۷۹ و باربر ۱۹۸۳ می‌باشد. محققان مختلف از دیدگاه‌های گوناگونی به آن مسأله نگرسته‌اند و به تبیین و توضیح دلایل اعتماد، تقویت و ارتقای آن، تبعات و تأثیرات کاهش و تضعیف آن پرداخته‌اند. در این میان برخی همچون فوکویاما بیشتر به جنبه‌های اقتصادی توجه داشته‌اند؛ و برخی دیگر مانند پاتنام به ابعاد سیاسی آن پرداخته‌اند و جامعه‌شناسانی چون گیدنز به ابعاد جامعه‌شناختی آن توجه بیشتری داشته‌اند.

جامعه‌شناسان به این واقعیت ساده و مشخص پی‌برده‌اند که بدون اعتماد زندگی اجتماعی روزمره‌ای که آن را مسلم و بدیهی می‌پنداریم، غیرممکن می‌باشد. امروزه ما موافق این تعبیر هستیم که وجود اعتماد مؤلفه اصلی تمامی روابط اجتماعی پایدار می‌باشد (زتومکا، ۱۳۸۶: ۳). تطور جوامع انسانی در گرو تراکم و پیچیدگی روابط و تعاملات اجتماعی و به بیان دیگر شبکه‌ای شدن آن‌هاست. چنین حجم تراکم بدون وجود «اعتماد» که در حکم خمیرمایه‌ای برای شکل‌گیری و پایداری روابط اجتماعی در مقیاس‌های خرد، میانی و کلان است، امکان‌پذیر نیست و این خود نیازمند فرهنگی است که از آن به عنوان فرهنگ اعتماد یاد می‌شود؛ فرهنگی که نه تنها مولد اعتماد که بن‌مایه‌ای کلیدی برای سرمایه اجتماعی است و پیش‌شرطی بنیادی برای تحقق دموکراسی، سامان و نظم اجتماعی پویا و در نهایت توسعه در ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است (زتومکا، ۱۳۸۶).

اگر اعتماد اجتماعی را یکی از لوازم ضروری زندگی اجتماعی در دنیای مدرن بدانیم، اهمیت آن کم‌وبیش آشکار می‌شود. انسان‌ها در زندگی روزانه و در انواع و اقسام فعالیت‌های خود باید به یکدیگر اعتماد کرده و روابط خود را براساس آن بنا کنند. اعتماد افراد به واحدها و نهادهای اجتماعی، کارکردهای نظام اجتماعی را تسهیل کرده، در نظم اجتماعی مؤثر می‌افتد (امبرپور، ۱۳۸۶: ۲۹۴).

بیان مسأله

اعتماد مفهوم کانونی نظریات کلاسیک جامعه‌شناسی و نیز محور اصلی تئوری‌های نوین سرمایه اجتماعی و زمینه‌ساز تعاملات و روابط اجتماعی می‌باشد.

زیمل اعتماد را شکلی از «ایمان» و وابستگی مطمئن به یک نفر یا یک اصل تعریف می‌کند (کمالی، ۱۳۸۲: ۱۳). گیدنز اعتماد را به عنوان اطمینان یا اتکاء به ماهیت یا خاصیت شخص یا چیزی یا صحت

بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال (استان اردبیل).....۱۳۵

گفته‌ای توصیف می‌کند، فوکویاما آن را مشارکت در ارزش‌ها و هنجارهای غیررسمی در میان اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است می‌داند (تونکس، ۱۳۸۷: ۱۰۳؛ کمالی، ۱۳۸۲: ۱۳؛ مظاهری، ۱۳۸۴: ۱۴). و نیز زتومکا اعتماد و اعتماد کردن را نوعی استراتژی مهم در مواجهه با شرایط نامعین و کنترل آینده می‌داند (زتومکا، ۱۳۸۶: ۲۹). با توجه به تعریف اعتماد از دیدگاه‌های صاحب‌نظران می‌توان گفت که اعتماد دارای معانی گوناگونی که گاهی مترادف اطمینان، ایمان، وابستگی، وثوق و اتکاپذیری به کار می‌رود. به طور کلی اعتماد اجتماعی را می‌توان انتظارات و تعهدات اکتسابی و تایید شده به لحاظ اجتماعی دانست که افراد نسبت به نهادها و سازمان‌های مربوط به زندگی اجتماعی‌شان دارند (ازکیا، غفاری، ۱۳۸۰: ۹۹).

اعتماد در جای جای جامعه از ابتدایی‌ترین روابط همچون روابط خانوادگی که رابطه مادر و فرزند و ... را شامل می‌شود آغاز و تا ارتباطات گسترده فرهنگی و اجتماعی و سیاسی ادامه می‌یابد و به عنوان یک متغیر مهم و اساسی در اولویت قرار می‌گیرد که در سنین پایین اعتماد در سطح خانوادگی و بستگان و در سنین بالاتر در محیط اجتماعی جامعه مثل گروه‌های همسان و مراکز و نهادهای جامعه گسترش می‌یابد. در جوامع سنتی که قلمرو زندگی محدود و تفاوت آشنا و غریبه آن‌چنان که زیمل می‌گوید تمایز آشکاری است، فرد تنها و اغلب به خانواده و گروه‌های محلی و در یک کلام به خودی‌ها اعتماد می‌ورزد و بیگانگان و اغیار غیرقابل اعتمادند و چه بسا با آن‌ها خصومت می‌ورزد (تونکس، ۱۳۸۷: ۱۴). در حالی که در جوامع جدید که زندگی جدیدی گسترده‌تر گردیده است و هویت‌های محلی و قومی جای خود را به هویت‌های ملی و حتی فراتر از آن داده‌اند و تمایزپذیری و تفکیک نقش اجتماعی به شدت گسترش یافته است افراد نیازمندند که دامنه اعتماد خود را گسترش دهند و اعتماد خود را از سطح پیوندهای خانوادگی و خویشاوندی و گروه‌های محلی نزدیک به کلیه شهروندان و حتی بیگانگان وسعت بخشند (محمدی شکیبا، ۱۳۷۵: ۹). می‌توان گفت که اعتماد در یک اجتماع سنتی، اعتماد خاص و محدود است در مقابل در جوامع جدید که تمایز اجتماعی به شدت گسترش یافته، اساساً لازمه زندگی جمعی اعتماد از نوع عام و تعمیم یافته است.

جامعه ما نیز کم‌وبیش در طی دهه‌های گذشته شاهد تحولات اجتماعی بوده است که یکی از نتایج آن گسترش و تعمیم تمایزات است و این تحولات عمدتاً بیرونی بوده‌اند. آنچه مسلم است این است که تحولات، مناسبات اجتماعی را از شکل سنتی آن خارج ساخته و جامعه ما دیگر تا حد

زیادی اختصاصات یک جامعه سستی را حداقل در ظاهر امر و در لایه‌های بیرونی مناسبات اجتماعی ندارد (صفری شالی، ۱۳۸۶: ۲۶). شهر خلخال به عنوان جزئی از این جامعه بزرگ می‌باشد که به اصطلاح در حال گذار و رو به توسعه است و هر روز شاهد تغییر و تحولات اجتماعی بوده است که این تغییر و تحولات، تمایزات اجتماعی و به تبع آن مناسبات اجتماعی جدیدی را به وجود آورده است که بر این مناسبات جدید بایستی نظم نوینی حاکم باشد. نظمی که شالوده‌های آن با نظم سستی تفاوت داشته باشد. اعتماد به عنوان یک مکانیسم با کارکردهای متعدد اجتماعی، سیاسی و اقتصادی خود نقش مهمی را ایفا می‌کند که می‌توان گفت مهمترین آن برقراری نظم اجتماعی و انسجام گروهی است.

یافتن راه و روش عبور از شکاف‌های اجتماعی و برقرار کردن انسجام و اعتماد اجتماعی و ترغیب به آن به نوبه خود اهمیت مهمی در توسعه اجتماعی و اقتصادی دارد که از مشخصه‌های سرمایه اجتماعی می‌باشد، بدین ترتیب بررسی اعتماد مردم به یکدیگر (اعتماد بین شخصی) و همچنین اعتماد مردم به اصناف، اقشار و نهادهای رسمی و غیررسمی (اعتماد نهادی) می‌تواند، پاسخی بر این سؤال باشد که میزان اعتماد اجتماعی در شهر خلخال تا چه اندازه است؟

پس از بررسی وضعیت اعتماد اجتماعی نوبت به این سؤال می‌رسد که عمده‌ترین عوامل تأثیرگذار بر اعتماد اجتماعی در شهر خلخال چه عواملی هستند؟ تحقیقات متعددی که درباره اعتماد اجتماعی صورت گرفته تأثیر برخی از عوامل اجتماعی و فرهنگی که به صورت متغیرهای مستقل می‌باشند از جمله؛ تحصیلات، پایگاه اجتماعی، جنسیت، سن، اشتغال (آزاد ارمکی، کمالی، ۱۳۸۳)؛ میزان مطالعه، تحصیلات، احساس تعلق جمعی، احساس امنیت (اوجاقلو، زاهدی، ۱۳۸۴)؛ پایگاه اجتماعی، جنسیت، تعاملات ابزاری و اظهاری، احساس امنیت (امیرکافی، ۱۳۷۴)؛ پایگاه اجتماعی، جنسیت، سن، تأهل، ارزش‌های دینی (جوان، ۱۳۸۵) و غیره را نشان می‌دهد. شهر خلخال در استان اردبیل واقع است و مرکز شهرستان خلخال نیز می‌باشد، «در گذشته مرکز شهرستان خلخال (هر و آباد) نام داشت که در اوایل انقلاب رسماً به مسمی به خلخال تبدیل شد» (نقیب، ۱۳۷۹: ۱۲). خلخال از شمال به اردبیل و از جنوب به استان زنجان و از شرق به استان گیلان و از غرب به استان آذربایجان شرقی محدود است. هر چند شهر خلخال یک شهر کوچک می‌باشد ولی از لحاظ موقعیتی که از لحاظ امکانات رفاهی و آموزشی و بهداشتی مانند (دانشگاه‌های آزاد و پیام نور، هنرستان، مدارس شبانه‌روزی، بیمارستان و غیره) نسبت به دیگر شهرهای این شهرستان و دیگر شهرهای همجوار، مهاجرت از

بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال (استان اردبیل).....۱۳۷

روستاها و شهرهای کوچک اطراف به این شهر زیاد بوده است که هر یک با خرده فرهنگ‌های محلی حامل ارزش‌ها و هنجارهای خاص خودشان هستند که این تنوع در شرایط فقدان برنامه‌ریزی منسجم اجتماعی، با ایجاد فاصله اجتماعی میان افراد و گروه‌ها به تضعیف «ما»ی شهروندی و اعتماد اجتماعی منجر می‌گردد. زبان اکثر مردم خلخال ترکی آذری است ولی زبان‌های تاتی و کردی نیز رواج دارد (نقیب، ۱۳۷۹: ۲۴۱-۳۴۹). در هر حال با توجه به توضیحات داده شده سؤال اساسی این پژوهش عبارتند از:

میزان اعتماد مردم به یکدیگر و همچنین به سازمان‌ها و نهادها تا چه اندازه است؟
متغیرهای تأثیرگذار بر اعتماد چه چیزهایی می‌باشد؟ (و یا به عبارت دیگر اعتماد تابع چه متغیرهایی می‌باشد؟)

مبانی نظری

مفهوم اعتماد

در فرهنگ انگلیسی آکسفورد، اعتماد به عنوان اتکا یا اطمینان به نوعی کیفیت یا صفت یک شخص یا یک چیز، یا اطمینان به حقیقت یک گفته، توصیف می‌کند؛ همین تعریف نقطه آغاز سودمندی را به دست می‌دهد (گیدنز، ۱۳۸۴: ۳۷).

از دیدگاه ریشه‌یابی لغات، اعتماد و وثوق معادل کلمه ایمان مورد استفاده قرار گرفته است. کلمه (Pistis) از فعل (Pistis) گرفته شده است که در حالت متعددی، واداشتن و ترغیب به یک امر تعریف می‌شود و در حالت لازم، وثوق و توجه به کسی، اعتماد به او و اطاعت از اوست (امبرپور، ۱۳۸۶: ۳۰).
زیمل اعتماد را شکلی از ایمان و وابستگی مطمئن به یک نفر یا یک اصل تعریف می‌کند (کمالی، ۱۳۸۲: ص ۱۳). گیدنز اعتماد را به عنوان اطمینان یا اتکاء به ماهیت یا خاصیت شخص یا چیزی یا صحت گفته‌ای توصیف می‌کند، فوکویاما آن را مشارکت در ارزش‌ها و هنجارهای غیررسمی در میان اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است می‌داند (تونکس، ۱۳۸۷: ۱۰۳؛ مظاهری، ۱۳۸۴: ۹۱۴؛ کمالی، ۱۳۸۲: ۱۳). زتومکا اعتماد و اعتماد کردن را نوعی استراتژی مهم در مواجهه با شرایط نامعین و کنترل آینده می‌داند (زتومکا، ۱۳۸۶: ۲۹).

اشکال اعتماد اجتماعی

اعتماد بنیادی

اعتماد بنیادی^۱ نگرشی است نسبت به خود و دنیای اطراف که رفتار و اعمال ما از آن متأثر می‌شود و موجب تقویت تفکری می‌گردد که افراد و امور جهان قابل اعتماد هستند و بر تداوم و ثبات آن

صحه می گذارد. اریکسون معتقد است که اعتماد بنیادی در مراحل اولیه‌ی زندگی شکل می گیرد: نگرشی که کودک درباره خودش و دیگران را مشخص می کند و تحت تأثیر نخستین رابطه کودک با مادر خویش است. گیدنز از این اعتماد به عنوان «امنیت هستی شناختی»^۲ یاد می کند. منظور از امنیت هستی شناختی، اطمینانی است که اغلب موجودات انسانی از پیوستگی و استقرار هویت خود و محیط های اجتماعی و مادی اطراف خود دارند. به اعتقاد او امنیت هستی شناختی یک پدیده احساسی است و در ناخودآگاه ریشه دارد. گیدنز در تبیین این موضوع معتقد است که در این زمینه باید مراحل و عوامل جامعه پذیری مورد بررسی قرار گیرند (گیدنز، ۱۳۸۴؛ گیدنز، ۱۳۸۷: ۶۳-۶۴؛ امیرپور، ۱۳۸۶: ۳۱؛ اوجاقلو و زاهدی، ۱۳۸۴: ۱۰۰).

اعتماد بین شخصی

در اعتماد بین شخصی روابط چهره به چهره نقش اساسی دارد. به عبارتی اعتماد بین شخصی حوزه‌ای از تعاملات میان دوستان، همکاران و همچنین اعتماد میان رئیس و کارمندان، معلم و شاگرد و غیره را در بر می گیرد. در این نوع اعتماد حداقل دو نفر حضور دارند، اعتماد کننده و اعتماد شونده. در این رابطه اعتمادشونده می تواند واکنش های متفاوتی از خود نشان دهد که می توان آن ها را به دو دسته کلی تقسیم نمود: واکنش های مثبت و واکنش های منفی. بنابراین هنگامی فرد اعتماد می کند که احتمال انجام واکنش های مثبت بیشتر از واکنش های منفی باشد. در واقع این عمل اعتماد کننده به طرف متقابل حسن ظن دارد. برای توجیه این کار می توان گفت که بررسی دیدگاه های مختلف نشان می دهد که در ایجاد اعتماد بین شخصی روابط اجتماعی نقش اساسی ایفا می نماید. در واقع اعتماد بین شخصی در روابط و تعاملات اجتماعی معنا پیدا می کند، توسعه می یابد و تقویت می شود (گلایی، ۱۳۸۳؛ امیرکافی، ۱۳۷۴: ۱۵-۱۴؛ امیرپور، ۱۳۸۶: ۳۲؛ اوجاقلو و زاهدی، ۱۳۸۴: ۱۰۱-۱۰۲).

اعتماد تعمیم یافته

اعتماد تعمیم یافته^۱ را می توان در شکل حسن ظن نسبت به افراد، جدای از تعلق آن ها به گروه های قومی و قبیله ای تعریف نمود. این تعریف نه تنها روابط چهره به چهره را در بر می گیرد بلکه حوزه ای از کسانی که با ما تعامل دارند و یا می توانند داشته باشند را نیز در بر می گیرد. در واقع اعتماد تعمیم یافته حوزه های خانوادگی، همسایگی، قومی و محلی و غیره را در می نوردد و در سطوح ملی و همراه با شکل گیری دولت های مدرن نیز مطرح می شود، این نوع اعتماد مستلزم

مشارکت و همکاری تمامی افرادی است که جامعه مدرن امروزی را تشکیل می‌دهند (امیرپور، ۱۳۸۶: ۳۲).

اعتماد نهادی

تکیه بر نهادها راهی برای غلبه بر کمبود ساختاری اعتماد در همه ابعاد است که به نحوه اغوا کننده‌ای ساده و آسان می‌نماید از آنجا که نمی‌توانیم به مردم اعتماد کنیم، ممکن است وسوسه شویم که به نهادها به عنوان واسطه تعمیم‌دهنده اعتماد تکیه کنیم مثلاً ممکن است من اطمینان داشته باشم که نهادها همواره بر مبنای قوانین رسمی خود و به گونه‌ای که می‌دانم عمل می‌کنند. در این دیدگاه قوانین نهادی به عنوان قوانین که بازتولید و تقویت خود می‌انجامد و خود را جاودانی می‌سازد مورد اتکا قرار می‌گیرند و از هیچ کس انتظار نمی‌رود که آن‌ها را تحریف کند یا مانع از عملکرد مورد انتظار آن‌ها شود. نهادها همچون سنت‌ها ضامن اجرای نحوه خود هستند و از طریق نظام هدایت و اصلاح خود را تصحیح می‌کنند و به عنوان خود تصحیح‌گری که انحرافات عمده از مسیر مورد انتظار و شناخته‌شده امور را منتفی می‌سازند نهادها معتبر شمرده می‌شوند چون ماندگار هستند و پس از این که ایجاد شوند می‌توان آن‌ها را بدیهی فرض کرد (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۲۴۱).

نهادها واسطه اعتماد هستند چون نمایانگر ارزش‌های ویژه‌ای هستند و عملکرد آن‌ها به گونه‌ای است که دلیل و انگیزه وفاداری و اطلاعات از این ارزش‌ها را فراهم می‌آورند. در جوامع مدرن کدام یک از انگیزه‌هایی که در نهادها تجسم یافته‌اند به ایجاد اعتماد می‌انجامد یا در صورتی که برآورده نگردد اعتماد را از میان می‌برند و بدینی آشکار را جایگزین آن می‌سازند؟

نهادها به عنوان مهمترین بخش دولت مطرح می‌باشند از نظر افه دولت مرکز از نهادها و سازمان‌های بوروکراتیک و هنجارهایی رسمی و غیررسمی است و به حوزه‌های عمومی و خصوصی جامعه کنترل دارد (بشیریه، ۱۳۸۳: ۲۴۱).

پاسخ فرضی و (قابل آزمون) از نظر افه این است که نهادها مجموعه ویژه‌ای از ارزش‌ها را بر دست‌اندرکاران خود تحمیل می‌کنند (نه هر ارزش یا شکل ارزشمند زندگی را) و بدین ترتیب می‌توانند واسطه ایجاد اعتماد سیاسی باشند. برعکس اگر کارگزارانی که در یک نهاد و برای آن نهاد فعالیت می‌کنند، همه یا برخی از این ارزش‌ها را نادیده بگیرند و در عملکرد آن‌ها تجسم نیابد یا از ضمانت اجرایی مناسب برخوردار نباشد توانایی آن‌ها نهاد به عنوان واسطه ایجاد اعتماد به

۱۴۰..... پژوهش نامه علوم اجتماعی ، سال سوم، شماره سوم، پاییز ۱۳۸۸

شدت تضعیف می‌شود. در این جا از زوج حقیقت و عدالت آغاز شده و با تقسیم این دو به حالت فعال و منفعل، جدول زیر ایجاد شده است:

جدول شماره (۱) تقسیم زوج حقیقت و عدالت به دو حالت فعال و منفعل

حقیقت		عدالت
منفعل	۱- حقیقت گویی	۲- انصاف
فعال	۳- وفای به عهد	۴- همبستگی

ارزش‌های اعتماد آفرین نهادها (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۳۵۲).

۱- نهادها اعتماد را تعمیم می‌دهند، چون اعضای خود را به فضیلت گویی پایبند می‌سازند و نقص این هنجارها را (عمدی چون دروغ گویی، یا غیر عمدی همچون اشتباه کردن) به خوبی تشخیص می‌دهند. به غریبه‌ها اعتماد می‌کنیم اگر در چارچوب درستکاری و اعتبار نهادی با آن‌ها مواجه شویم. حقیقت ارزش اعتمادساز اصلی در بسیاری از الگوهای نهادی است که از آزادی مطبوعات گرفته تا دادگاه‌ها رسمی و علنی از اصول حسابداری منظم گرفته تا حفظ بایگانی‌ها و کتابخانه‌ها، از کمیته‌های متخصصان تا سازمان‌های پژوهشی و از آزمون‌های دانشگاهی گرفته تا تست مستقل محصولات را شامل می‌شود.

۲- وفای به عهد به ویژه فضیلت محترم شمردن قراردادهای، چیزی نیست مگر حقیقت را به طور جدی گفتن. این حقیقت گویی درباره «بدیهیات» جهان نیست، بلکه فعالانه فرضیات مربوط به اقدامات آتی من را اثبات می‌کند و بدین ترتیب آن‌ها را به حقیقت تبدیل کند. در این جا نیز مجدداً نهادها و الگوهای نهادی متعددی به ذهن خطور می‌کند که کارگزاران را به وفای عهد پایبند می‌سازند.

۳- نهادهایی که عملکردی منصفانه و بی‌طرفانه دارند نیز به تعمیم اعتماد کردن کمک می‌کنند، برابری در مقابل قانون و مساوات در مشارکت سیاسی نمونه‌های استاندارد انصاف به عنوان انتزاع بی‌طرفی شناختی و شخصیت‌زدایی هستند. برای گسترش اعتماد در میان غریبه‌ها، نظامی که این غریبه‌ها تابع آن هستند باید بی‌طرف و «فارغ از تعلقات گروهی» باشد، دارای ترجیحات و پیش‌داوری‌های درونی نباشد و دسترسی به آن برای همه به یکسان امکان‌پذیر باشد چنین نظامی باید در برابر تفاوت‌های موجود در میان غریبه‌ها بی‌تفاوت باشد و از نظر حقوقی این تفاوت‌ها را بی‌ارزش بداند.

۴- در نهایت رژیم نهادی است که با این تفاوت‌ها ارتباط فعالانه‌ای برقرار می‌کند و نوید جبران آن‌ها را می‌دهد (دست کم تفاوت‌هایی را که خارج از حیطه‌ی انتخاب آزادانه افراد هستند و ساختار موجود، با برخورداری نابرابر از موهبت‌ها و محدودیت‌های گریزناپذیری که به توزیع نابرابر فرصت‌ها زندگی می‌انجامد، بر افراد تحمیل کرده است) نیز می‌تواند به افزایش اعتماد بینجامد. حقوق اجتماعی که از برابری «در پیشگاه قانون فراتر هستند با شیوه‌های قانونی یا فراقانونی که از طریق توزیع مجدد و حمایت‌گزینشی میسر می‌گردد دست‌رسی یکسان به فرصت‌های زندگی را امکان‌پذیر می‌کنند سنگ بنای پتانسیل اعتماد آفرین همبستگی است. اگر نهادها از این معیارها تبعیت کنند و کارگزاران را نیز به همین کار ترغیب کنند، در صورتی که کارگزاران به وسوسه‌ی نقض این معیارها دچار شدند از قدرت تحمیل آن‌ها برخوردار باشند، می‌توانند در میان غریبه‌ها به صورت میان سطحی و درون سطحی اعتماد ایجاد کنند (رجبلو، ۱۳۸۵: ۵۷-۵۸).

چهار چوب نظری

نظریه پردازان کلان‌نگر از جمله پاتنام، فوکویاما و اینگلهارت معتقد به عوامل ساختاری و کلان اعتماد هستند. همه این نظریه‌پردازان سطح تحلیل کلان را برای بررسی خود درباره اعتماد برگزیده‌اند. همین طور در بررسی و تحلیل مفهوم اعتماد، سطح مطالعه خود را بر روی ساخت اجتماعی متمرکز ساخته‌اند. آن‌ها اعتماد را به عنوان ویژگی روابط اجتماعی و یا ویژگی نظام اجتماعی و به طور کلی به عنوان یک ویژگی جمعی مفهوم‌سازی می‌کنند.

در مقابل نظریه‌های کلان اعتماد، نظریه‌های خرد در تحلیل و بررسی اعتماد به عوامل فردی و خرد توجه دارند. یعنی عواملی که متأثر از برخوردها، مبادلات و یا ویژگی‌های زیستی، روانی و شخصیتی فرد یا افراد است. نظریه‌پردازان خردنگر به منظور تحلیل معنا و مفهوم اعتماد سطح تحلیل خرد و سطح مطالعه کنش را برگزیده‌اند. در این میان به نظر می‌رسد که مناسب‌ترین راه برای بررسی اعتماد اجتماعی، دوری‌گزینی از هرگونه خردنگری و کلان‌نگری محض مفهوم اعتماد می‌باشد. در بیناین نظریه‌های خرد و کلان اعتماد، نظریه‌پردازانی چون گیدنز هرگونه تقلیل‌گرایی را در بررسی مفهوم اعتماد رد کرده و بر ارتباط پدیده‌های خرد و کلان و ترکیب و تلفیق این دو سطح در تحلیل و بررسی اعتماد اجتماعی تأکید می‌کنند (اوجاقلو و زاهدی، ۱۳۸۴: ۱۰۱). نظریه عقلانی به طور کلی مبتنی بر این اصل است که انسان‌ها در مورد تصمیم‌گیری و گزینش در مورد چند کار یا انتخاب، به آن کاری دست می‌زنند که احتمال موفقیت در آن کار بیشتر بوده و احتمال

۱۴۲ پژوهش نامه علوم اجتماعی ، سال سوم، شماره سوم، پاییز ۱۳۸۸

شکست و آسیب دیدن کمتر باشد. تأکید در نظریه کنش عقلانی بر روی کنشگران (عاملان) است. در این دیدگاه کنشگران انسان‌های هدفمندی به نظر می‌رسند به طوری که با داشتن اهداف و آرمان‌های مشخص در جهت رسیدن به آن‌ها تلاش می‌کنند، همین‌طور کنشگران سعی در بالا بردن منافع و مطلوبیت‌های خودشان دارند (ریترز، ۱۳۸۳: ۴۰۸). مدل‌های انتخاب عقلانی همیشه بر مفهوم کنشگران هدفمند و نیت‌مند تأکید دارند این کنشگران دارای توجیحات (ارزشی یا انتفاعی) هستند آن‌ها برای بدست آوردن نتایج که دارای سلسله مراتب می‌باشند، عمل می‌کنند (آزاد ارملی: ۲۹۸). از صاحب نظران این دیدگاه کلمن می‌باشد.

جدول شماره (۲) مقایسه دیدگاه‌های نظری اعتماد در میان نظریه پردازان

نوع اعتماد	مبنای اعتماد	مبنای نظری	سطح مطالعه	پارادایم نظری	رویکرد	سطح تحلیل	نظریه پرداز
بنیادی شخصی انتزاعی	غیبت در زمان و مکان دانش و مهارت اندک، ضرورت اجتماعی، عملکرد متناسب	شناخت آثار مدرنیته	ساختار / کنش	نظم	جامعه‌شناسی	خرد/کلان	گیدنز
شخصی انتزاعی	مخاطره	سرمایه اجتماعی همکاری و همیاری به منظور افزایش بهره‌وری اقتصادی	روابط میان افراد	نظم	اقتصادی	کلان	فوکویاما
شخصی انتزاعی	توسعه اقتصادی و سیاسی	دگرگونی فرهنگی	ساخت اجتماعی	-	جامعه‌شناسی	کلان	اینگلهارت
شخصی انتزاعی	به حداکثر رساندن سود در شرایط مخاطره	سرمایه اجتماعی	کنش	نظم	جامعه‌شناسی	خرد	کلمن
	شبکه‌های مشارکت مدنی، هنجارهای روابط متقابل	سرمایه اجتماعی	مناطق در زمینه‌های ملی و بین‌المللی	-	سیاسی	فرد/گروه	پاتام

بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال (استان اردبیل)..... ۱۴۳

نظریه پرداز	نظریه	مفاهیم اساسی	فرضیه‌های تحقیق
گیدنز	از نظر گیدنز امنیت وجودی یکی از صورت‌های مهم احساس امنیت به معنای وسیع آن است. این اصطلاح به اطمینانی راجع است که بیشتر انسان‌ها به تداوم تشخیص هویت خود و دوام محیط‌های اجتماعی و مادی کنش در اطراف خود دارند. احساس اعتمادپذیری اشخاص و چیزها که برای مفهوم اعتماد بسیار مهم است، برای احساس امنیت وجودی نیز اهمیت بنیادی دارد. برای همین است که این دو احساس از جهت روان‌شناختی پیوند نزدیکی با هم دارند. امنیت وجودی با «هستی» یا اصطلاح پدیدة‌شناسی، «هستی در جهان» سروکار دارد. فیلسوفان به ما نشان داده‌اند که در سطح شناختی کمتر جنبه‌ای از وجود شخصی مان وجود دارد که درباره آن می‌توان اطمینان داشت این امر شاید بخشی از بازنمایشی مدرنیت باشد، اما کاربرد آن بی‌گمان محدود به یک دوره تاریخی خاص نبوده است.	اعتماد، امنیت وجودی، اعتمادپذیری، اطمینان	۱- بین احساس امنیت و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
زومکا	حد فاصل بین اعتماد بین شخصی و اعتماد اجتماعی طبقات اجتماعی قرار دارند، اکثر افرادی که در ویژگی‌های معین و مشترک با آن‌ها سهیم هستیم که از جمله اعتماد یا عدم اعتماد ممکن است به سمت جنسیت سوق داده شود. مثلاً من به مردها اعتماد دارم ولی نسبت به زن‌ها بی‌اعتمادم. یا به طرف سن سوق داده شود مثل این که من به افراد پیرتر اعتماد ولی به جوان‌ترها بی‌اعتمادم یا به نژاد و نظایر آن.	طبقه اجتماعی، سطح اعتماد، جنسیت، سن، ویژگی‌های مشترک	۱- بین میزان سن و میزان اعتماد اجتماعی وجود دارد. ۲- بین دو گروه جنسیت مردان و زنان و میزان اعتماد اجتماعی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
افه	هر چه فردی که اعتماد می‌کند راحت‌تر بتواند به منابع دیگر از جمله قدرت، پول، اطلاعات و غیره متوسل شود در برابر از میان رفتن رابطه اعتماد کمتر آسیب‌پذیر خواهد بود. در نتیجه ثروتمندان، قدرتمندان و کسانی که اطلاعات زیادی دارند می‌توانند هزینه‌های اعتماد را بردارند چون به راحتی می‌توانند در هم شکستن اعتماد را تحمل کنند ولی اعتمادکنندگان یا معتمدین کم‌قدرت‌تر ممکن است از درهم شکستن رابطه اعتماد به شدت متضرر شوند. این دیدگاه نشان می‌دهد که اعتماد نظارت بر دیگر منابع اجتماعی تا حدی مکمل یکدیگر هستند و تنها جایگزین یکدیگر نمی‌شوند. هر چه یک فرد ثروتمندتر باشد راحت‌تر می‌تواند اعتماد کند و از اعتماد دیگران بهره‌مند شود و برعکس.	منابع اجتماعی، اقتصادی، آسیب‌پذیری و عدم آسیب‌پذیری، اعتماد، طبقات اجتماعی	۱- بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
پاتام	پاتام در انتزاعی‌ترین سطح، میزان تعامل و ارتباط را عامل به وجود آورنده اعتماد می‌داند. به همین خاطر است او شرکت در انجمن‌های مدنی را که موجب تعامل بیشتر افراد می‌شود، موجد اعتماد می‌داند. همچنین پاتام معتقد است که افراد برخوردار از منابع نسبت به افراد فاقد منابع، از اعتماد بیشتری برخوردارند به نظر وی تقریباً در همه جوامع «ندارها» کمتر از ثروتمندان اعتماد می‌کنند. شاید به این خاطر که دیگران با افراد دارای منابع، با صداقت و احترام بیشتری رفتار می‌کنند. بی‌اعتمادی در بین «بازندگان» یعنی افراد دارای تحصیلات، درآمد و منزلت پایین و نیز اعضای گروه‌های اقلیت (قومی، مذهبی، نژادی و ...) و کسانی که از زندگی خود ابراز نارضایتی می‌کنند، رایج‌تر است، از این دیدگاه اعتماد اجتماعی حاصل تجربه‌های زندگی است و کسانی که زندگی موفقیت‌آمیزی دارند نسبت به کسانی که از فقر، بیکاری، تبعیض، استثمار و محرومیت اجتماعی رنج می‌برند، دارای اعتماد بیشتری هستند.	میزان تعامل و ارتباط، میزان برخورداری از منابع، رضایت از زندگی	۱- بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد. ۲- بین رضایت از زندگی و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.
اینگلهارت	به نظر اینگلهارت اعتماد در ایجاد حس مشترک و تعاون نقش مؤثر دارد. استدلال اینگلهارت این است که درجه بالای توسعه، امنیت اقتصادی بالاتری را به افراد جامعه ارزانی کرده و از این طریق هزینه پذیرش ریسک ناشی از اعتماد به افراد ناآشنا را کاهش می‌دهد. سطح پایین‌تر اعتماد در جوامع فقیر در تصور اینگلهارت ناشی از این است که اعتماد نابجا و زیان‌بار در این کشورها (در مقایسه با کشورهای ثروتمندتر) می‌تواند لطمه بسیار جبران‌ناپذیری به فرد اعتمادکننده وارد کند. اعتماد با ارزش‌ها مشترک ارتباط دارد، پذیرش ارزش‌های مشترک خواه از منظر اعتقادات مذهبی و سیاسی و تعهد به موضوعات	امنیت اقتصادی ارزش‌های مشترک اعتماد توسعه	۱- بین ارزش‌های مشترک افراد و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

		اجتماعی و خواه از منظر هنجارهای رفتار اجتماعی به افراد امکان می دهند که با دیگران هم ذات پنداری کنند و تعیین کنند چه انتظاراتی از اقدامات و نیت یکدیگر دارند. در بستر سازمان های داوطلبانه این امر نه تنها به ارزش های کلی تر مربوط به نیکوکاری یا نوع دوستی ارتباط دارند بلکه به ارزش های سازمانی نظیر شرافت، صداقت یا دموکراسی درونی شده نیز اشاره دارد.	
فوکویاما	انتظار هنجارهای مشترک شبکه ارزش های مشترک تحصیلات	فوکویاما اعتماد را انتظاری می داند که در یک جامعه از رفتار مقررانی، مسئولانه و همیارانه ی بخشی از اعضای دیگر جامعه که بر هنجارهای مشترک عام مبتنی است تعریف می کند. طبق این تعریف اعتماد یک پیامد عملکرد هنجاریست شبکه به عنوان نوعی سازمان رسمی به تعریف نیامده، بلکه به صورت یک ارتباط اخلاقی مبتنی بر اعتماد تعریف می شود یک شبکه، گروهی از عاملان منفردی است که در هنجارها یا ارزش های فراتر از ارزش ها و هنجارهای لازم برای دادوستدهای متداول بازار مشترک هستند. همه ما با شبکه های تعاونی بر اساس خویشاوندی، دوستی، عشق یا امثال چنین عواملی آشنا هستیم. اعضای چنین شبکه ای در ارزش ها و هنجارهای مشترکی با هم سهیم هستند. قومیت مشترک می تواند اعتماد و مبادله در میان اعضای یک گروه قومی را تسهیل کند اما از مبادله بین اعضای گروه های مختلف ممانعت می کند تحصیلات انبوهی از هنجارهای گوناگون به وجود می آورد تحصیلات می تواند منجر به گسترش ایدئولوژی ها یا ایده های منظم جدید گردد.	۱- بین ارزش های مشترک افراد و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد.

فرضیات تحقیق

بین میزان سن و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد.

بین دو گروه جنسیت زنان و مردان و میزان اعتماد اجتماعی آنان تفاوت معنی داری وجود دارد.

بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد.

بین احساس امنیت و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد.

بین رضایت از زندگی و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد.

بین ارزش های مشترک و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد.

روش شناسی تحقیق

این تحقیق به روش پیمایش و با ابزار پرسشنامه انجام پذیرفته است. جامعه آماری این تحقیق شامل افراد ۱۶ سال به بالای ساکن شهر خلخال اعم از زن و مرد می باشد. که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران^۱ ۲۶۰ نفر می باشد. واحد تحلیل در این تحقیق شهر می باشد. در این تحقیق از روش نمونه گیری خوشه ای طبقه ای با حجم نامتناسب استفاده شده است.

روایی و پایایی تحقیق

جدول شماره (۳) ضریب آلفای گویه های مربوط به هر یک از متغیرها

گویه ها	اعتماد اجتماعی (متغیر وابسته)	احساس امنیت	رضایت از زندگی	ارزش های مشترک
ضریب آلفای کرونباخ	۰/۹۰	۰/۷۱	۰/۷۱	۰/۹۱

بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال (استان اردبیل).....۱۴۵

برای پایداری متغیرها از روش پایداری درونی (ضریب آلفا) استفاده شد، یعنی با بررسی ضریب آلفای گویه‌های مربوط به هر یک از متغیرها و محاسبه‌ی ضریب آلفای نسبتاً بالای آن‌ها انسجام درونی بالای گویه‌ها را تأیید می‌کند.

اعتبار

در این تحقیق برای تعیین اعتبار ابزار تحقیق (پرسشنامه) از روش اعتبار صوری استفاده شده است. منظور از اعتبار صوری میزان توافق متخصصان یک امر در رابطه با یک شاخص یا معیار است (ساروخانی، ۱۳۸۷: ۲۸۷). بدین منظور از نظریات متخصصان و کارشناسان جامعه‌شناسی در زمینه منطبق بودن محتوای سؤالات با ویژگی‌های مورد نظر استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۴) خلاصه نتایج آزمون‌های آماری سنجش رابطه اعتماد اجتماعی با متغیرهای پژوهش

ردیف	متغیرهای مستقل	آزمون‌های آماری (متغیرها در سطح فاصله ای)	
		آزمون پیرسون	
		ضریب همبستگی	سطح معنی داری
۱	سن	۰/۲۴۹**	۰/۰۰۰
۲	پایگاه اقتصادی-اجتماعی	۰/۰۱۲*	۰/۸۵۲
۳	احساس امنیت	۰/۱۵۳*	۰/۰۱۳
۴	رضایت از زندگی	۰/۲۷۹**	۰/۰۰۰
۵	ارزش‌های مشترک	۰/۵۷۹**	۰/۰۰۰
ردیف	متغیر مستقل	آزمون t مستقل	
		مقدار t	سطح معنی داری
۱	جنسیت	-۱۲/۱۲۱	۰/۲۶۰

همان گونه که در جدول دیده می‌شود متغیرهای مستقل در این تحقیق (به جز جنسیت) در سطح سنجش فاصله ای مورد سنجش و اندازه‌گیری قرار گرفته‌اند. بین متغیر سن و اعتماد اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد با توجه به نتایج آزمون پیرسون، این آزمون در فاصله اطمینان ۹۹٪ سنجش شده است سطح معنی‌داری برابر $\text{Sig} = ۰/۰۰۰$ است که نشان‌دهنده رابطه

معنی داری بین اعتماد اجتماعی و سن می باشد و همچنین میزان همبستگی پیرسون برابر $0/249$ است که نشان دهنده شدت رابطه متوسط و مستقیم بین متغیرهاست در نتیجه با توجه به اطلاعات جدول فرضیه H_0 ابطال و فرضیه H_1 تایید می شود. یعنی با افزایش میزان سن میزان اعتماد اجتماعی نیز افزایش می یابد و همچنین هر چه میزان سن پایین می آید از میزان اعتماد اجتماعی کاسته می شود.

بین پایگاه اقتصادی-اجتماعی و اعتماد اجتماعی رابطه معنی داری وجود ندارد نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان می دهد این آزمون در فاصله اطمینان 95% سنجش شده است سطح معنی داری برابر $Sig = 0/852$ است که از سطح مورد نظر یعنی $0/05$ بیشتر است نشان دهنده عدم رابطه معنی داری بین اعتماد اجتماعی و پایگاه اقتصادی - اجتماعی می باشد در نتیجه با توجه به اطلاعات جدول فرضیه H_0 قبول و فرضیه H_1 ابطال می شود. طبق تحقیقات پیشین و نیز طبق چارچوب نظری تحقیق به نظر می رسد هر چه پایگاه افراد بالاتر برود میزان اعتماد اجتماعی نیز بالاتر می رود و نیز هر چه پایگاه افراد پایین تر بیاید از میزان اعتماد اجتماعی آنان کاسته می شود ولی با توجه به نتایج آزمون، در شهر خلخال این فرضیه رد شد یعنی پایگاه اقتصادی-اجتماعی شهروندان خلخال تاثیری بر میزان اعتماد اجتماعی آنان نداشت.

همچنین بین احساس امنیت و اعتماد اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان می دهد این آزمون در فاصله اطمینان 95% سنجش شده است سطح معنی داری برابر $Sig = 0/013$ است که نشان دهنده رابطه معنی داری بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت می باشد و همچنین میزان همبستگی پیرسون برابر $0/153$ است که نشان دهنده شدت رابطه ضعیف و مستقیم بین متغیرهاست در نتیجه با توجه به اطلاعات جدول فرضیه H_0 ابطال و فرضیه H_1 تایید می شود. یعنی هر چه میزان احساس امنیت شهروندان در شهر خلخال بالا می رود به همان نسبت میزان اعتماد اجتماعی آن ها نیز بالا می رود و بالعکس هر چه احساس امنیت شهروندان در شهر خلخال پایین تر می آید میزان اعتماد اجتماعی نیز پایین می آید. طبق آزمون در شهر خلخال کسانی که احساس امنیت کمتری داشتند میزان اعتماد اجتماعی پایین تری نیز داشتند و در مقابل کسانی که از احساس امنیت بالاتری برخوردار بودند میزان اعتماد اجتماعی بالایی داشتند.

بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال (استان اردبیل).....۱۴۷

بین رضایت از زندگی و اعتماد اجتماعی نیز رابطه معنی داری وجود دارد آزمون همبستگی پیرسون نشان می دهد این آزمون در فاصله اطمینان ۹۹٪ سنجش شده است سطح معنی داری برابر $\text{Sig} = ۰/۰۰۰$ است که نشان دهنده رابطه معنی داری بین اعتماد اجتماعی و رضایت از زندگی می باشد و همچنین میزان همبستگی پیرسون برابر ۰/۲۷۹ است که نشان دهنده شدت رابطه متوسط و مستقیم بین متغیرهاست در نتیجه با توجه به اطلاعات جدول فرضیه H_0 ابطال و فرضیه H_1 تایید می شود. یعنی رضایت از زندگی بر میزان اعتماد اجتماعی تاثیر می گذارد، هر چه میزان رضایت از زندگی بالاتر می رود میزان اعتماد اجتماعی نیز افزایش می یابد و بالعکس هر چه میزان رضایت از زندگی پایین تر می آید از میزان اعتماد اجتماعی نیز کاسته می شود.

بین ارزش های مشترک و اعتماد اجتماعی رابطه معنی داری وجود دارد. آزمون همبستگی پیرسون نشان می دهد این آزمون در فاصله اطمینان ۹۹٪ سنجش شده است سطح معنی داری برابر $۰/۰۰۰ = \text{Sig}$ است که نشان دهنده رابطه معنی داری بین اعتماد اجتماعی و ارزش های مشترک می باشد و همچنین میزان همبستگی پیرسون برابر ۰/۵۷۹ است که نشان دهنده شدت رابطه بسیار قوی و مستقیم بین متغیرهاست در نتیجه با توجه به اطلاعات جدول فرضیه H_0 ابطال و فرضیه H_1 تایید می شود. یعنی ارزش های مشترک بر میزان اعتماد اجتماعی تاثیر می گذارد، شهروندانی که در پرسشنامه به رعایت ارزش ها توسط مردم به گزینه های زیاد و خیلی زیاد جواب داده بودند از میزان اعتماد اجتماعی بالایی برخوردار بودند و در مقابل شهروندانی که فکر می کردند این ارزش ها توسط مردم رعایت نمی شود میزان اعتماد اجتماعی پایین تری داشتند، این نتایج مبین این امر می باشد در هر جامعه ای که ارزش های مشترک (درستکاری، انصاف، گذشت و...) میزان بالایی وجود دارد یا بهتر بگوییم بیشتر رعایت می شود به همان نسبت میزان اعتماد اجتماعی نیز بالاتر می رود و بالعکس هر چه از میزان ارزشها کاسته می شود به همان نسبت میزان اعتماد اجتماعی نیز پایین می آید.

بین دو گروه جنسیت زنان و مردان و اعتماد اجتماعی تفاوت معنی داری وجود ندارد. با توجه به آزمون لیون سطح معنی داری برابر $\text{Sig} = ۰/۰۲۳$ است به عبارت دیگر واریانس درون دو گروه برابر است و سطح معنی داری که برابر $\text{sig} = ۰/۲۶۰$ چون از $۰/۰۵$ بیشتر است نشانگر عدم تفاوت معنی داری بین دو گروه جنسیت زنان و مردان و میزان اعتماد اجتماعی می باشد. بنابراین فرضیه H_0 قبول می شود و فرضیه H_1 ابطال می شود. یعنی میزان اعتماد اجتماعی زنان و مردان در شهر خلخال

تفاوت چندانی با همدیگر ندارد. در حالی که به نظر می رسد میزان اعتماد اجتماعی زنان بایستی بیشتر از مردان باشد ولی در شهر خلخال، طبق نتایج آزمون چینی نیست در واقع میانگین اعتماد اجتماعی زنان و مردان در شهر خلخال تقریباً با هم برابر می باشد.

جدول شماره (۵) آزمون رگرسیون

مدل	R	ضریب تعیین رگرسیون	ضریب تعیین تعدیل شده رگرسیون	Error
۱	۰/۶۱۷	۰/۳۸۱	۰/۳۶۶	۱۴/۴۶۰

با توجه به اطلاعات جدول ضریب تعیین رگرسیون برابر $R^2 = ۰/۳۸۱$ می باشد یعنی می توان با میزان $۰/۳۸۱$ به پیش بینی و همچنین تبیین متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل پرداخت.

Sig.	t	Standardized Coefficients	Unstandardized Coefficients		Model
		Beta	Std. Error	B	
۰/۰۰۰	۱۳/۱۰۲		۳/۵۴۱	۴۶/۳۹۲	Constant
۰/۰۱۱	۲/۵۶۰	۰/۱۳۱	۰/۲۱۸	۰/۵۵۸	رضایت از زندگی
۰/۰۰۰	۱۰/۰۶۹	۰/۵۲۰	۰/۱۶۰	۱/۶۰۹	ارزش های مشترک
۰/۰۰۲	۳/۱۱۰	۰/۱۵۶	۰/۰۸۲	۰/۲۵۵	سن

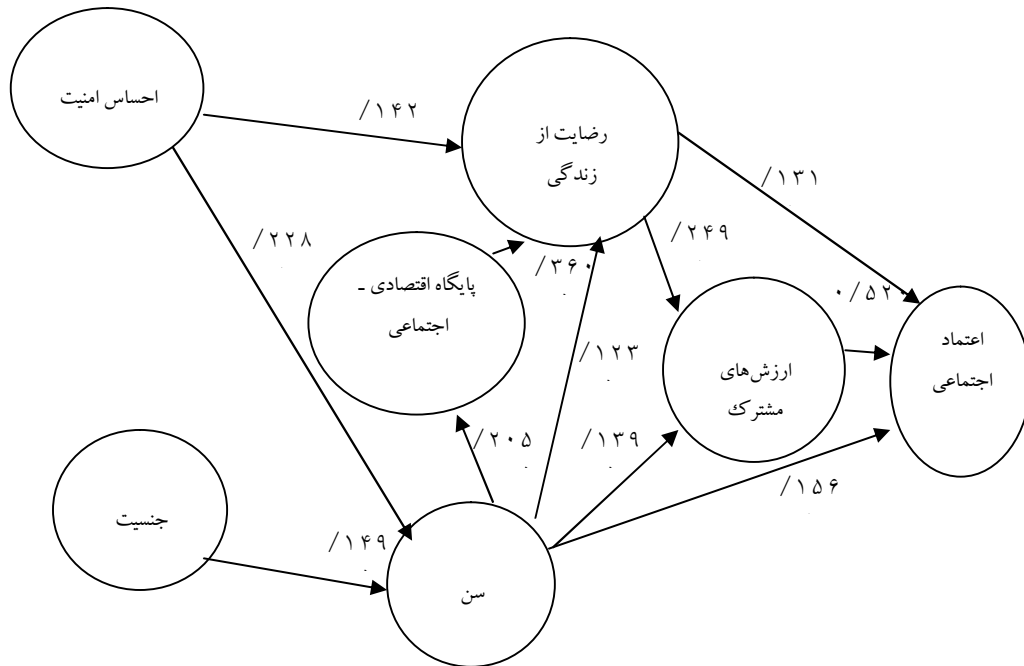
با توجه به اطلاعات جدول رضایت از زندگی، ارزش های مشترک و سن معنی دار می باشد. به این ترتیب، همان طور که در جدول مشاهده می شود عامل های موثر بر اعتماد اجتماعی که تاثیر مستقیم می گذارند عبارتند از: رضایت از زندگی با وزن بتای $۰/۱۳۱$ و ارزش های مشترک با وزن بتای $۰/۵۲۰$ و سن با وزن بتای $۰/۱۵۶$

تحلیل مسیر

در این روش ابتدا متغیرهای مستقل (سن، جنسیت، پایگاه، ارزش های مشترک، رضایت از زندگی و احساس امنیت) را به روش Enter وارد می کنیم و رگرسیون چندگانه می گیریم و با توجه به داده های جدول Coefficients متغیرهای مستقل که معنادار نشده اند را شناسایی می کنیم و حذف می کنیم و دوباره بدون آن متغیرهای غیر معنادار رگرسیون می گیریم. در ادامه مرحله دوم دوباره متغیرهایی که معنادار نبوده را وارد می کنیم، چون ممکن است برخی از متغیرها با واسطه بر متغیر

بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال (استان اردبیل).....۱۴۹

وابسته تاثیر داشته باشند در حقیقت این همان حرف لیزرل می باشد در این روش هم نظر پژوهشگر و هم نظر آماری مد نظر قرار می گیرد.

با توجه به تحلیل رگرسیونی و چند متغیری فرضیه های تحقیق که توضیح داده شد مدل تحلیلی تحقیق و تحلیل مسیر متغیرها مورد آزمون قرار گرفت. مدل نشان می دهد که متغیرهای مستقل تحقیق از طریق تحلیل رگرسیونی و تحلیل مسیر به چه صورت و چه نوع تأثیری بر متغیر وابسته اعتماد اجتماعی دارند.

با توجه به مدل اصلاح شده ارزش های مشترک با ۰/۵۲۰ درصد و رضایت از زندگی با ۰/۱۳۱ و سن با ۰/۱۵۶ درصد متغیرهایی بودند که تأثیر مستقیم بر متغیر وابسته اعتماد اجتماعی داشته اند. همچنین متغیرهای احساس امنیت، پایگاه اقتصادی-اجتماعی و جنسیت تأثیر غیرمستقیم بر اعتماد اجتماعی دارند.

نتیجه گیری

به طور کلی اهمیت اعتماد در تعاملات اجتماعی تا بدان حد است که می توانیم بگوییم اگر اعتماد میان اعضای جامعه نباشد و یا اندک باشد؛ تعاملات و روابط میان افراد جامعه از تنظیم خارج می

شود و روابط پایدار میان اعضای جامعه کمتر برقرار می شود. جامعه مرکب از افرادی که نقش های متفاوتی بر عهده دارند و هر کدام پاسخگوی نیازی اجتماعی اند و هر نقش محل مراجعه اعضای دیگر است در واقع افراد با نقش ویژه خود کارکردی را برای سایر اعضای جامعه عرضه می دارند. در این بین وجود اعتماد برای شکل گیری تعاملات و تداوم آن امری ضروری به نظر می رسد و در مقابل؛ فقدان آن روابط میان افراد، آن ها را بدان سوی متمایل می سازد که هر کسی تنها به طور افراطی در اندیشه نفع شخصی خویش باشد و به منافع همگانی کمتر عنایت کند. یافته های این پژوهش حاکی از این است که میزان اعتماد اجتماعی در شهر خلخال در حد متوسط می باشد و میزان اعتماد بین شخصی متوسط به بالا و میزان اعتماد به نهادها و سازمانها متوسط به بالا و نیز میزان اعتماد به اقشار و اصناف متوسط و روبه بالا می باشد که مبین این امر است که میزان اعتماد مردم به یکدیگر با میزان اعتماد به نهادها، اقشار و اصناف تفاوت چندانی ندارد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیات با استفاده از آزمون آماری همبستگی پیرسون نشان می دهد که بین میزان سن و میزان اعتماد اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد یعنی هر چه میزان سن بالاتر می رود میزان اعتماد نیز به همان نسبت بالاتر و بالعکس هر چه میزان سن پایین تر می آید، از میزان اعتماد کاسته می شود. بین احساس امنیت و میزان اعتماد اجتماعی نیز رابطه معنی دار می باشد ولی رابطه و شدت همبستگی ضعیف می باشد. بین رضایت از زندگی و میزان اعتماد نیز رابطه معنی دار وجود دارد که شدت این رابطه متوسط می باشد. بین ارزش های مشترک و میزان اعتماد اجتماعی نیز رابطه معنی دار وجود دارد که مقدار همبستگی پیرسون $0/579$ که نشان دهنده شدت رابطه بسیار قوی و مستقیم می باشد. با توجه به رابطه مستقیم بین ارزش های مشترک و اعتماد اجتماعی، نشانگر این امر است که هر چه ارزش های مشترک بالا باشد، اعتماد اجتماعی نیز به همان میزان افزایش می یابد.

پایگاه اقتصادی و اجتماعی از جمله متغیرهایی است که رابط معناداری با اعتماد اجتماعی نداشت. بین جنسیت و اعتماد اجتماعی نیز تفاوت معناداری وجود نداشت یعنی در بین میزان میانگین اعتماد اجتماعی زنان و مردان تفاوت معنی داری وجود ندارد.

پیشنادهای تحقیق

با توجه به اهمیت اعتماد اجتماعی در جامعه باید در جست و جوی راههایی بود که موجبات افزایش آن فراهم آید. برای افزایش اعتماد اجتماعی در جامعه نمونه با توجه به چهارچوب تئوریکی تحقیق، این پیشنهادات را می توان ارائه کرد:

۱- تفاوت اعتماد بین شخصی (اعتماد به نزدیکان) با سایر افراد جامعه و نهادها نشان می دهد که روابط و تعاملات تنها به گروه های اولیه محدود شده و به متن جامعه گسترش نیافته است که این امر خلأ میان دو حوزه مذکور را موجب شده است. ضرورت همکاری و مشارکت شهروندان در سطح جامعه برای رسیدن به توسعه و پیشرفت نیاز به گروه های واسط یا تشکل های مدنی (احزاب، اصناف، اتحادیه ها، انجمن های داوطلبانه، NGO ها...) را ایجاب می کند.

۲- یافته های این تحقیق نشان می دهد که یکی از عوامل اصلی ایجاد اعتماد اجتماعی، رعایت ارزش هایی می باشد که در بین مردم مشترک است. تقویت و گسترش پایبندی به ارزش های (اجتماعی، دینی، مذهبی) در سطح جامعه و عل الخصوص در بین جوانان به صورت یک مولفه بنیادین می تواند در بالا بردن اعتماد اجتماعی مؤثر باشد در بستر سازمان های داوطلبانه، مؤسسات خیریه می توان این ارزش ها را نهادینه کرد و با رسانه ها به ویژه مطبوعات محلی می توان این ارزش ها را اشاعه داد.

۳- به نظر می رسد برای ایجاد اعتماد اجتماعی، باید شرایطی فراهم گردد تا مردم کنار یکدیگر احساس امنیت کنند، برای همین منظور باید نظم و ثبات بیشتری در هر چهار خرده نظام اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی برقرار گردد.

۴- یکی دیگر از متغیرهای تأثیرگذار بر اعتماد اجتماعی، رضایت از زندگی است به زعم پاتنام در بین کسانی که از زندگی خود ابراز نارضایتی می کنند بی اعتمادی رایج تر است، برای همین مسئولان باید به فکر کاهش فقر، بیکاری، تبعیض و محرومیت اجتماعی باشند.

۵- در این تحقیق سنجش بسیاری از متغیرها میسر نشد، پیشنهاد می شود در تحقیقات آتی سنجش متغیرهایی همچون پایبندی دینی، تعهدات، میزان مطالعات، رسانه های جمعی و نیز سنجش ابعاد دیگر اعتماد اجتماعی منجمله اعتماد تعمیم یافته مورد توجه پژوهشگران قرار گیرد.

پی نوشت ها

1. Fundamental trust
2. Ontological security

3. Generalized trust
4. Cocran

منابع

۱. آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۶). **نظریه های جامعه شناسی**. تهران: سروش.
۲. آزاد ارمکی، تقی؛ و کمالی، افسانه (۱۳۸۳). اعتماد، اجتماع، جنسیت. **مجله جامعه شناسی ایران**. شماره دوم.
۳. ادریسی، افسانه (۱۳۸۶). **جزوه آمار پیشرفته**. تهران: دانشگاه آزاد واحد تهران شمال.
۴. از کیا، مصطفی؛ و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۰). **جامعه شناسی توسعه**. تهران: کلمه.
۵. امیرپور، مهناز (۱۳۸۶). "بررسی جامعه شناختی میزان اعتماد اجتماعی گروه های قومی نسبت به سیاست های اجتماعی دولت". رساله دکتری جامعه شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
۶. امیرکافی، مهدی (۱۳۷۴). "اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن". پایان نامه کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه شهید بهشتی.
۷. او جاقلو، سجاد؛ و زاهدی، محمدجواد (۱۳۸۴). بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین ساکنان شهر زنجان. **مجله جامعه شناسی ایران**. دوره ششم، شماره ۴: آگه.
۸. اینگلهارت، رونالد (۱۳۸۲). **تحول فرهنگی در جوامع پیشرفته صنعتی**. ترجمه مریم وتر. تهران: کویر.
۹. بشیریه، حسین (۱۳۸۳). **تاریخ اندیشه های سیاسی قرن بیستم**. جلد اول. تهران: نی.
۱۰. پاتنام، رابرت (۱۳۸۰). **دموکراسی و سنت های مدنی**. ترجمه محمدتقی دلفروز. تهران: غدیر.
۱۱. تاجبخش، کیان (۱۳۸۴). **سرمایه اجتماعی (اعتماد، دموکراسی و توسعه)**. ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان. تهران: شیرازه.
۱۲. تونکس، فرانک (۱۳۸۷). **اعتماد و سرمایه اجتماعی**. ترجمه محمدتقی دلفروز. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
۱۳. جوان، قاسم (۱۳۸۵). "بررسی میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین ساکنان شهر مشهد". پایان نامه کارشناسی ارشد مددکاری اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی: دانشگاه علامه طباطبائی.
۱۴. رجبلو، موسی (۱۳۸۵). "بررسی میزان اعتماد اجتماعی بر حسب پایگاه اجتماعی، اقتصادی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال". پایان نامه کارشناسی ارشد پژوهش، واحد تهران شمال، دانشکده مدیریت و علوم اجتماعی.
۱۵. ریتزر، جورج (۱۳۸۳). **نظریه های جامعه شناسی در دوران معاصر**. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی.
۱۶. زتومکا، پیوتر (۱۳۸۶). **اعتماد، نظریه جامعه شناختی**. ترجمه غلامرضا غفاری. تهران: شیرازه.
۱۷. ساروخانی، باقر (۱۳۸۷). **روش های تحقیق در علوم اجتماعی**. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۱۸. صفری شالی، رضا (۱۳۸۶). **راهنمای تدوین طرح تحقیق**. تهران: جامعه و فرهنگ.
۱۹. فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۵). **پایان نظم**. ترجمه غلامعباس توسلی. تهران: حکایت قلم نوین.
۲۰. کلاتری، خلیل (۱۳۸۵). **پردازش و تحلیل داده ها در تحقیقات اجتماعی اقتصادی**. تهران: شریف.
۲۱. کمالی، افسانه (۱۳۸۲). "مطالعه تطبیقی اعتماد اجتماعی در دو حوزه فرهنگ و سیاست". رساله دکتری جامعه شناسی، دانشکده علوم اجتماعی: دانشگاه تهران.
۲۲. کمیسیون بهره‌وری استرالیا (۱۳۸۷). **سرمایه اجتماعی و تأثیر آن بر سیاست گذاری عمومی**. ترجمه مرتضی نصیری. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی اجتماعی.
۲۳. کیوی، ریمون؛ و کامپنهود، لوک وان (۱۳۸۶). **روش تحقیق در علوم اجتماعی**. ترجمه عبدالحسین نیک گهر. تهران: توتیا.

۱۵۳ بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال (استان اردبیل)

۲۴. گلدی، آشور محمد (۱۳۸۵). "بررسی جامعه‌شناختی علل کاهش سطح اعتماد متقابل بین نیروی انسانی شاغل در آموزش و پرورش استان گلستان (شهر گنبد کاووس)". پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش دانشگاه آزاد: واحد تهران شمال.
۲۵. گلابی، فاطمه (۱۳۸۳). "نقش اعتماد در امر توسعه با تأکید بر عملکرد و نقش شوراهای اسلامی". پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش، دانشکده علوم اجتماعی: دانشگاه تهران.
۲۶. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۴). **پیامدهای مدرنیته**. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: مرکز.
۲۷. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۷). **تجدد و تشخیص**. ترجمه ناصر موفقیان. تهران: نشر نی.
۲۸. محمدی شکیب، عباس (۱۳۷۵). "بررسی عوامل مؤثر بر میزان اعتماد دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی". پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش: دانشگاه علامه طباطبائی.
۲۹. مظاهری، رضا (۱۳۸۴). "بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن آزمون تجربی در شهر اراک". پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش، دانشکده علوم اجتماعی: دانشگاه تهران.
۳۰. نقیب، مسعود (۱۳۷۹). **خلخال و مشاهیر**. تبریز: نقیب.

31. Putnam, R (2002) Democracies in flux: the evolution of social capital in contemporary society. Oxford university press.

32. Putnam, R (1999) The prosperous community: social capital and public life, The American prospect, Inc.